

پوهنتون سلام
پوهنځی شریعت و قانون
پروگرام ماسټری فله و قانون

امارت اسلامی الفلستان
وزارت تحصیلات عالی
معیشت امور علمی

اصول عمومی حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و قانون

رساله ماسټری

محلله: فاطمه "لا یاب"

استاد رهنما: دکتور محمد یونس "ابراهیمی"

سال: ۱۳۹۸ هجری شمسی

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

اصول عمومی حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و قانون

رساله ماستری

محصله: فاطمه " نایاب "

استاد رهنما: دکتور محمد یونس " ابراهیمی "

سال: 1398 هجری شمسی

Baghsh.ir

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترمه فاطمه بنت حبیب الله ID: SH-MSF-97-470 محصل دور ششم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: اصول عمومی حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و قانون به روز چهارشنبه تاریخ ۱۳۰۰/۱/۱۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۸ (نمره به عدد) هشتاد و هشت (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

نمبره	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور عبدالله حقیار	عضو هیات	
۲	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیات	
۳	دکتور محمد یونس ابراهیمی	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... امر بورد ماستری

خلاصه بحث

در این تحقیق با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی و مقایسوی به موضوع اصول عمومی حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و قوانین نافذۀ افغانستان پرداخته شده است. پرسش اساسی که این تحقیق به دنبال دریافت پاسخ آن است این است که در شریعت اسلامی و نظام حقوقی کنونی افغانستان کدام اصول بر مجازات حاکم است؟ به منظور رسیدن به پاسخ همه جانبه به این پرسش، نخست به حیث تمهید مفاهیم اصطلاحات مرتبط به موضوع شرح شده و انواع مجازات از دیدگاه شریعت و قانون بیان گردیده است، سپس اصول ماهوی و به تعقیب آن اصول شکلی حاکم بر مجازات از دیدگاه شریعت و قوانین نافذۀ افغانستان به شکل مقایسوی بررسی گردیده است.

نتایج تحقیق نشان می دهد که مهمترین اصول ماهوی حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و قوانین نافذۀ کشور شامل اصل قانونیت جرم و جزا، اصل مساوات اشخاص در برابر قوانین جزایی، اصل واضح بودن جزاها، اصل نشر قوانین جزایی، اصل شخصی بودن جرم و جزا، اصل فردی سازی جزا، اصل عدم عذر پنداشتن بی خبری از احکام قانون، اصل جزاهای بدیل حبس، و اصل سودمندی جزا، می گردد.

هرچند اصول شکلی عبارت اند از اصل قضایی بودن جزاها، اصل رعایت احوال مشدده و مخففه هنگام تعیین جزا، اصل لازم الاجرائی بودن جزا، اصل تداخل جزاها، اصل غیر علنی بودن تطبیق جزاها، اصل تحت مرور زمان قرار گرفتن جزاها، و اصل رعایت کرامت انسانی هنگام تطبیق جزا. مفاهیم و احکام مرتبط به اصول فوق در روشنایی احکام شریعت اسلام و قوانین نافذۀ کشور بیان گردیده است.

اصطلاحات کلیدی: اصول، جزا، شریعت اسلامی، قانون، نظام حقوقی.

فهرست مطالب

مقدمه
اهمیت موضوع :
اسباب اختیار موضوع:
بیان مسأله تحقیق:
سوالهای تحقیق:
پیشینه و ضرورت تحقیق:
روش تحقیق:
اهداف تحقیق:
سازمان دهی تحقیق:

فصل اول

تبیین مفاهیم (اصول و مجازات)

مبحث اول : مفهوم اصول از دیدگاه شریعت و قانون
مطلب اول - مفهوم لغوی اصل:
مطلب دوم: مفهوم اصول از دیدگاه شریعت اسلامی:
مطلب سوم :- تعریف اصول از دیدگاه قانون:
مبحث دوم: مفهوم مجازات از دیدگاه شریعت و قانون
مطلب اول:- مفهوم مجازات در لغت:-
مطلب دوم: مفهوم مجازات از دیدگاه شریعت اسلامی:
مطلب سوم:- تعریف مجازات از دیدگاه قانون:
مقایسه میان تعاریف مجازات از دیدگاه شریعت و قانون:
مبحث سوم: انواع مجازات از دیدگاه شریعت و قانون
مطلب اول: انواع مجازات از دیدگاه شریعت اسلامی:
مطلب دوم: انواع مجازات از دیدگاه قانون:

فصل دوم

اصول ماهوی حاکم بر مجازات از دیدگاه شریعت و قانون

مبحث اول: اصول ماهوی ناظر بر تقنین مجازات:
مطلب اول اصل قانونیت جرم و جزا:

مطلب دوم:- اصل مساوات اشخاص در برابر قوانین جزایی: Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم: اصل واضح بودن جزاها در قانون: Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم: اصل نشر قوانین جزایی: Error! Bookmark not defined.
مبحث دوم: اصول ماهوی ناظر بر تعیین و تطبیق مجازات: Error! Bookmark not defined.
مطلب اول: اصل شخصی بودن جرم و جزا: Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم:- اصل فردی سازی جزا: Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم: اصل عدم عذر پنداشتن بی خبری از احکام قوانین جزایی: Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: اصل جزاهای بدیل حبس: Error! Bookmark not defined.
مطلب پنجم: اصل سود مندی جزاها:- Error! Bookmark not defined.

فصل سوم

اصول شکلی حاکم بر مجازات از دیدگاه شریعت و قانون

مبحث اول: اصول شکلی ناظر به پیشنهاد و تعیین مجازات: Error! Bookmark not defined.
مطلب اول: اصل قضایی بودن جزاها: Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم: اصل رعایت احوال مشدده و مخففه هنگام تعیین مجازات ... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: اصل لازم الاجراء بودن احکام جزایی: Error! Bookmark not defined.
مطلب چهارم: اصل تداخل جزاها: Error! Bookmark not defined.
مبحث دوم: اصول شکلی ناظر به تطبیق مجازات: Error! Bookmark not defined.
مطلب اول: اصل غیر علنی بودن تطبیق جزاها: Error! Bookmark not defined.
مطلب دوم: اصل تحت مرور زمان قرار گرفتن جزاها: Error! Bookmark not defined.
مطلب سوم: اصل رعایت کرامت انسانی هنگام تطبیق مجازات: Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری 4

پیشنهادات 7

فهرست آیات قرآنی Error! Bookmark not defined.

فهرست احادیث نبوی Error! Bookmark not defined.

فهرست اعلام Error! Bookmark not defined.

مآخذ Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری

مهمترین یافته های این تحقیق در نکات ذیل خلاصه می گردد:

1. در رابطه با اصول عمومی حاکم بر مجازات باید گفت که: هم در شریعت و هم در قانون یکسلسله اصول و قواعد کلی برای تعیین و تطبیق مجازات پیش بینی شده است که مقنن مکلف است هنگام وضع مجازات تعزیری و همچنان خارنوالان و قضات هنگام درخواست و تعیین مجازات و تطبیق آن این اصول را رعایت نمایند، در غیر آن اهداف مجازات برآورده نمیشود.
2. در شریعت اسلامی مجازات عبارت است از جزاء مقرر که در بدل نافرمانی از اوامر شارع و برای مصلحت اجتماع تعیین می گردد؛ هرچند در قانون « جزا عبارت از مؤیده ای است که در قانون برای اعمال جرمی پیش بینی شده و از طرف محکمه در مورد مرتکب با رعایت اساسات این قانون، حکم میشود».
3. جزا در فقه اسلامی و همچنان در قانون جزا از حیثیات مختلف به انواع گوناگون تقسیم شده است، مهمترین تقسیم بندی جزا در شریعت اسلامی عبارت است از تقسیم جزا به جزاهای حدود، جزاهای قصاص، جزاهای دیت و جزاهای تعزیری.
4. مهمترین تقسیم بندی جزا در قانون عبارت است از تقسیم جزا به جزاهای اصلی، تبعی و تکمیلی که هر کدام شامل انواع مختلف می گردد.
5. اصول حاکم بر مجازات به دو بخش عمده قابل تقسیم است: اصول ماهوی و اصول شکلی. اصول ماهوی عبارت از اصولی اند که به ماهیت و موضوع جزا ارتباط دارد، اما اصول شکلی عبارت از اصولی است که به شکلیات و اجراءات جزا مرتبط است نه به موضوع و ماهیت آن.
6. اصول ماهوی حاکم بر مجازات به نوبه خود به دو نوع قابل تقسیم است: اصول ناظر بر تقنین مجازات که شامل (اصل قانونیت جرم و جزا، اصل مساوات اشخاص در برابر قوانین جزایی، اصل واضح بودن جزاها، و اصل نشر قوانین جزایی) می گردد، و اصول ناظر بر تعیین و تطبیق مجازات که شامل (اصل شخصی بودن جرم و جزا، اصل فردی سازی جزا، اصل عدم عذر پنداشتن بی خبری از احکام قانون، اصل جزاهای بدیل حبس، و اصل سودمندی جزا) می گردد.

7. مهمترین اصول شکلی حاکم بر مجازات عبارت است از: اصل قضایی بودن جزاها، اصل رعایت احوال مشدده و مخففه هنگام تعیین جزا، اصل لازم الاجرائ بودن جزا، اصل تداخل جزاها، اصل غیر علنی بودن تطبیق جزاها، اصل تحت مرور زمان قرار گرفتن جزاها، و اصل رعایت کرامت انسانی هنگام تطبیق جزا.
8. قضایی بودن جزاها یک اصل پذیرفته شده در محاکم می باشد. زیرا جزایی که منشا قانونی نداشته باشد یا در قوانین جزا، جرم پنداشته نشده باشد و برای آن مجازاتی پیش بینی نشده باشد نمی توان حکم بر اجرای جزا بالای مجرم نمود.
9. شریعت اسلامی بر اساس اصل عدالت و اصل قبح تکلیف ما لا یطاق، افعال عقلاء قبل از ورود نص را قابل مجازات ندانسته است. قوانین نافذ کشور به شکل عام و قوانین جزائی به شکل خاص این اصل را نیز رعایت نموده است طوری که در اکثر قوانین تصریح شده است که بعد از نشر نافذ می باشد و احیاناً تصریح می گردد که قانون بعد از یکماه، یا دو ماه بعد از نشر نافذ می باشد.
10. در مقایسه به اصل قضایی بودن جزاها از نگاه شریعت و قانون جزا می توان گفت ثبات و استقرار قواعد شرعی و تطبیق عدالت اجتماعی در جامعه تطبیق بلاانحراف قوانین شرعی است. زیرا قواعد شرعی ارتباط با هیئت حاکم یا نظام حکومتی ندارد و تنها به دیانت ارتباط دارد. اما قوانین موضوعی را که حکام برای حمایت از اصول اعتمادی خویش و خدمت به نظام های که به پا داشته اند وضع میکنند چنین نیستند زیرا این قوانین در معرض تغییر مستمر هستند و بطور طبیعی استقرار ندارند و با تغییر نظام حاکم در حالت دگرگون میباشند.
11. احوال مشدده و مخففه در تعیین مجازات مربوط به صراحت قانون بوده از دیدگاه شریعت اسلامی در جزاهای حدود و قصاص هیچ فردی صلاحیت کم و زیاد نمودن آن را نداشته صرف در جزا های تعزیری قاضی می تواند احوال مشدده و مخففه را در نظر بگیرد. در اجرات جزایی و اصول محاکم قابل اجرا بوده احکام محاکم ضروری می باشد. در مورد مجرمین و مجازات که نظر به قوانین نافذ باید حکم محاکم قابلیت اجرا را داشته باشد..
12. تطبیق مجازات از دیدگاه شریعت اسلامی و قوانین نافذ بدو شکل یعنی علنی و غیر علنی می باشد و رویه حاکم در تطبیق مجازات ها نظر به ماهیت و نوع مجازات هر دو رویه قبول شده است. در برخی جرایم که جنبه تنبیهی دارد مجازات آن می تواند بصورت علنی اجرا گردد و در برخی مجازات که ایجاب نکند می تواند مجازات غیر علنی باشد.

13. در نتیجه این بحث در میابیم که اگر میان موقف شریعت اسلامی و قوانین وضعی در رابطه به اصول حاکم بر مجازات دقت نمایم میبینیم که اصولی که قوانین برای مجازات در نظر گرفته است اکثراً با اصولی که شریعت اسلامی برای مجازات در نظر گرفته است یکسان میباشد. اما متأسفانه مشکل بسیار بزرگی که در محاکم کشور وجود دارد عدم تطبیق و رعایت این اصول در فیصله های محاکم میباشد، طوریکه ما در کشور خود حتی شاهد محاکم صحرایی نیز میباشیم.
14. همچنان بعضی از این اصول وجود دارد که فقط روی کاغذ میباشد و عملاً در محاکم تطبیق نمی گردد، مانند اصل شخصی بودن مجازات که اکثراً تمام خانواده وبسته گان مجرم همانطور که در بحث به آن اشاره شد، همراهی مجرم یکجا مجازات میگردند.
15. در اخیر مهمترین نتیجه که از این بحث بدست می آید این است که شریعت اسلامی بسیاری از اصول حاکم بر مجازات را قبل از قوانین وضعی به رسمیت شناخته است و در این قسمت نسبت به حقوق وضعی پیشنهاد می باشد.

پیشنهادات

در نتیجه تحقیق برخی از خلاهای موجود در نظام حقوقی کشور در عرصه مجازات شناسایی گردید و همچنان برخی موضوعاتی که به شرح و تحقیق بیشتر نیاز دارد مشخص گردید. لذا پیشنهادات این تحقیق شامل دو مورد می گردد:

الف: پیشنهاد مرتبط به اصلاح قوانین حاکم بر مجازات:

1. کود جزای کشور احکام جزاهای بدیل حبس را پیش بینی نموده است، اما طرز العمل های لازم برای تطبیق آنها تنظیم ننموده است، بلکه شرایط تطبیق برخی از این بدیل ها اصلاً در کشور مهیا نیست مانند حبس در منزل که نیاز می رود خارنوالی به عنوان مرجع تنفیذ کننده جزا، وسایل تخنیکی تکنولوژی معاصر را داشته باشد تا از عدم خروج متهم از منزل مراقبت نماید. از همین رو، عملاً در محاکم کمتر از جزاهای بدیل حبس استفاده می شود، لذا پیشنهاد می گردد تا دولت شرایط لازم برای تطبیق بدیل های حبس را یکایک شناسایی نموده هم طرز العمل های مناسب و هم وسایل تخنیکی لازم آنها تهیه بدارد.
2. ملاحظه گردید که در بسیاری از قوانین معاصر اصل نافذ شدن قانون بعد از نشر نقض شده است، طوریکه رئیس جمهور در فرمان خود تصریح کرده که قانون بعد از توشیح نافذ می باشد، در حالیکه بین تاریخ توشیح قانون و تاریخ نشر آن مدت زمانی کوتاه و یا نسبتاً طولانی می باشد، و در قسمت جرایم واقع شده در بین تاریخ توشیح و نشر قانون، مشکل قابلیت تطبیق قانون مطرح می گردد، لذا پیشنهاد می گردد که ریاست تقنین وزارت محترم عدلیه هنگام تدقیق فرامین تقنینی رئیس جمهور به این باریکی توجه نماید.
3. همچنان بعضی از این اصول وجود دارد که فقط روی کاغذ می باشد و عملاً در محاکم تطبیق نمی گردد، مانند اصل شخصی بودن مجازات که اکثراً تمام خانواده وبسته گان مجرم همانطور که در بحث به آن اشاره شد، همراهی مجرم یکجا مجازات میگردند، لذا پیشنهاد میگردد که دولت در این زمینه توجه لازم نماید.
4. همچنان زمانیکه مجرم به مجازات محکوم میگردد، بطور مثال شخصی به جزای حبس محکوم میگردد؛ اطفال و اشخاص آسیب پذیر که در نبود متولی امور خویش و محبوسیتش رنج می برند، را چی توجیهی میتوان کرد؟ نیاز های انسانی این افراد را کدام مرجع مرفوع می سازد؟ لذا

پیشنهاد می‌گردد دولت در این زمینه توجه نموده، سعی نماید از جزاهای بدیل حبس استفاده بیشتر نماید تا از یکطرف خانواده مجرمین به نوعی اکمال گردد، و از طرف دیگر از نیرو و توانایی مجرمین در راه درستی استفاده گردد، مانند: خدمات عام المنفعه، نظافت شهر...

ب: پیشنهادات مرتبط به موضوعات مربوط به جزا که ضرورت به تحقیق و بررسی دارد:

در این تحقیق اصول حاکم بر مجازات در شریعت اسلامی و نظام حقوقی کنونی افغانستان تشخیص گردید و به شکل عام توضیح داده شد. پیشنهاد می‌گردد تا گروهی از پژوهشگران هرکدام از این اصول را به شکل جداگانه بررسی نموده، و روی چالشهای موجود در برابر این اصول، تأثیرات منفی این چالشها، عوامل و راههای حل آن تحقیق نمایند. از جمله:

1. در اثر تحقیقی که بنده نمودم میتوانم بگویم که موضوع جزاهای بدیل حبس یک موضوع جدید و حایز اهمیت در عصر کنونی میباشد که به تحقیق بیشتری نیاز دارد.
2. بررسی مقایسوی نحوه پیش بینی و تطبیق این اصول در شریعت اسلامی و قوانین وضعی. به امید اینکه روزی درکشور عزیز خویش قانون جامع و مکمل، و حکومتی با کفایتی که بتواند قانون را عادلانه تطبیق نماید، داشته باشیم. **وَصَلَّى اللهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَمَنْ دَعَا بِدَعْوَتِهِ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.**

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af